

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ І МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 39.379.85:348.48-027(477.83)
JEL Classification: L 83, O 18

DOI: 10.37332/2309-1533.2021.1-2.14

Пахолук І.Р.,
*канд. істор. наук, старший викладач кафедри
адміністративного забезпечення соціокультурної сфери,
Відокремлений підрозділ «Львівська філія Київського
національного університету культури і мистецтв»*

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТА ЛЬВОВА

Pakholok I.R.,
*cand.sc (hist.), senior lecturer
at the department of administrative support for
social and cultural affairs,
Separated Subdivision "Lviv Branch of the
Kyiv National University of Culture and Arts"*

ETHNOGRAPHIC TOURISM AS ONE OF THE FACTORS OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF LVIV

Постановка проблеми. До появи пандемії вірусу COVID-19 етнографічний туризм був одним із пріоритетних напрямів розвитку ринку туристичних послуг, що здійснювало позитивний вплив на економічний розвиток країни загалом. Розроблені учасниками туристичного ринку маркетингові стратегії з організації, популяризації та фінансування етнографічного туризму позитивно впливали на економічні показники розвитку України. Але, поширення коронавірусної хвороби в усьому світі, у тому числі в Україні, здійснює негативні впливи на діяльність учасників туристичного ринку та туристичну галузь в цілому, а саме: розвиток етнографічного туризму прийшов у занепад, було завдано багато економічних збитків учасникам туристичного ринку, відбулося зниження туристичних потоків в межах кожної країни зокрема та світу загалом.

Саме тому, у пошуках нових рішень виходу із ситуації, яка склалася на туристичному ринку України, є потреба виявити нові можливості та розробити пропозиції, що забезпечать вищий рівень економічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Туризм, як стратегічна сфера загальноукраїнського та регіонального розвитку економіки, вже давно є предметом дискусій та обговорень вітчизняними науковцями. Реалії та перспективи розвитку туризму у Львівській області та аналіз ринку туристичних послуг у місті Львові свого часу висвітлювали у наукових працях Савіцька О. П., Федорович О. І. [1], Павліш Л. В. [2] та Янишин Я. С. [3]. Сучасному рівню розвитку туризму у Львівській області присвячені дослідження Тимошенко О. В. та Мельник А. О. [4]. Наукові розвідки зазначених вище авторів містять огляд основних напрацювань у сфері туризму за останні роки. Окремі аспекти «етнографічного туризму» на загальноукраїнському рівні розглянуті у публікаціях [5; 6; 7].

Слід зазначити, що висвітлені у поданих вище наукових працях окремі аспекти туризму не дають можливість розкрити досліджувану нами тему, враховуючи специфічні умови, у яких зараз опинилася Україна, та розвиток усіх галузей національної економіки. Тому, для більш наочного розуміння ситуації, у сфері туризму у м. Львові, для підтвердження висловлених міркувань будуть наведені статистичні дані Управління туризму Львівської міської ради [8] та дані Головного управління статистики у Львівській області [9].

Постановка завдання. Метою даної наукової розвідки є дослідження етнографічного туризму як одного із чинників економічного розвитку м. Львова та його перспективи в сучасних умовах дії обмежувальних заходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим елементом задоволення запитів споживачів на ринку туристичних послуг є не лише оздоровлення та відпочинок, але й отримання нових позитивних вражень, що містять важливу для них інформацію, збагачують знання людей, розширюють їх світогляд. Такі запити туристів, в певній мірі, може задовольнити етнографічний (етнокультурний) туризм, що передбачає подорожі до етнографічних центрів з автентичними об'єктами культури та побуту місцевого населення. Але таких центрів не так вже й багато, деякі з них не можуть приймати велику кількість туристів з причини невисокого пропускнуго потенціалу [6, с. 92]. Слід зазначити, крім власне пізнавальної мети, цей різновид туризму несе й низку інших цілей: вивчення культури та традицій своїх пращурів, аналіз територіальних особливостей етнографічних груп, в межах яких проявляються самобутні етнічні риси українського народу. Тим більше, що етнографічний туризм має безпосереднє відношення до етнографії, тобто науки, що вивчає народи (етноси), їх традиційно-побутову культуру. Важливо, що він також сприяє тіснішим зв'язкам, обмінам представників різних народів, включенню їх культури до світової культурної спадщини [10, с. 319].

Тобто зміст етнографічного туризму полягає у відвідуванні будь-якого туристичного регіону чи, в нашому випадку, окремого міста задля задоволення своїх матеріальних та духовних потреб. Основні вимоги до туристичного регіону – наявність об'єктів туристичного інтересу, можливість надання необхідних для задоволення потреб туристів послуг такої якості, яких очікує клієнт. Слід зазначити, що об'єкти культурної спадщини того чи іншого регіону в Україні потребують більшої уваги до популяризації їх на внутрішньому і зовнішньому туристичних ринках. Саме цей напрямок розвитку туризму є одним із перспективних чинників вищого рівня економічного розвитку м. Львова в сучасних умовах.

Особливістю впливу коронавірусної хвороби на розвиток ринку туристичних послуг є те, що корисними для відвідування є музеї під відкритим небом (етно-парки), які почали будувати в Україні в другій половині ХХ ст. Вони відрізняються від звичайних музеїв великою територією та наявністю видовищного елемента. Їх специфіка полягає в тому, що в них існують широкі можливості безпосереднього неформального спілкування (під час організації змагань, обрядів, вистав, ярмарок, виступів фольклорних колективів), що становить одну з причин популярності цих музеїв серед різноманітних верств населення [7, с. 37].

Об'єктами етнографічного туризму у м. Львові та Львівській області можуть бути: історико-культурні об'єкти, що мають інформацію про етнічні прояви традиційно-побутової культури. Досліджено, що не вся культурна спадщина Львова є характерною для розробки етнографічних турів, а лише та, що представляє національну специфіку та може бути віднесена до етнографічної.

Із наукових праць Гаврилової О. В. щодо розвитку етнографічного туризму, рекомендовано до цього списку об'єктів додати наступні:

- пам'ятки архітектури, виконані в традиційному для етносу стилі і пов'язані з певним періодом в культурному житті етносу;
- культові споруди, що відображають конфесійну приналежність представників того чи іншого етносу;
- некрополі, кладовища з традиційними написами на рідній мові;
- традиційні житла з традиційним для даного етносу інтер'єром, оздобленням, набором традиційних предметів побуту;
- поселення, що зберегли «етнічний тип», у місцях компактного проживання представників того чи іншого етносу;
- побутові об'єкти, відповідні традиційному господарському типу;
- місця проведення народних свят за участю фольклорних ансамблів і використанням традиційного одягу;
- місця відродження народних промислів і традиційних занять;
- етнографічні музеї, виставки, комплекси етнографічних предметів;
- археологічні об'єкти, що мають етнічну специфіку;
- місця та пам'ятки, пов'язані з життям і творчістю відомих представників етносу;
- елементи духовної (нематеріальної) культури – мова, фольклор;
- звичаї, обряди, свята;
- знання та звичаї, пов'язані з природою та всесвітом;
- знання та навички, пов'язані з традиційними ремеслами, які не можуть зберігатись та розглядатись окремо від їх безпосередніх носіїв, представників етносу [5, с. 41].

Враховуючи цей список історико-культурних об'єктів, які дозволяють ознайомитися із етнічною специфікою українців, вважаємо, що Львів та Львівська область має досить значний історико-культурний потенціал для активізації етнографічного туризму, враховуючи сучасні умови, у яких

функціонує туристична галузь. Львів визнано найбільшим містом України за кількістю і значимістю історичних, архітектурних та культурних пам'яток (понад 2000).

Як показують проведені дослідження, 2 грудня 1998 року на засіданні 22 сесії ЮНЕСКО в місті Кіото ансамбль історичного центру Львова було внесено до списку Світової культурної спадщини. Львів має статус міста-пам'ятки. З метою залучення громадськості та меценатів до збереження і реставрації архітектурних пам'яток у 2000 році був створений Благодійний Фонд збереження історико-архітектурної спадщини Львова.

Важливу роль для розвитку туризму у Львові відіграє Управління туризму, основними завданнями діяльності якого є наступні:

- створення умов для всебічного розвитку туризму у м. Львові;
- сприяння підвищенню рівня якості та розширенню асортименту послуг у індустрії гостинності, покращення туристичної пропозиції міста;
- створення сприятливих умов для розвитку внутрішнього і міжнародного туризму, туристичної та курортно-рекреаційної індустрії, для провадження екскурсійної діяльності і розбудови матеріально-технічної бази туристичної сфери;
- формування позитивного сприйняття м. Львова, популяризація міста, поширення позитивних знань про Львів в Україні та за кордоном, активне просування Львова на основних цільових та нових туристичних ринках;
- збільшення кількості туристів, у тому числі іноземних, збереження балансу між туристами та мешканцями;
- розширення туристичних меж Львова, розвиток нових громадських просторів;
- підтримка існуючих та створення нових подій та маршрутів, цікавих для пріоритетних ринків.

До складу управління входить Львівське комунальне підприємство «Центр розвитку туризму м. Львова». Важливу роль відіграє Центр туристичної інформації у м. Львові, що досліджує динаміку туристичних потоків та характеризує інші тенденції розвитку туризму (рис. 1).

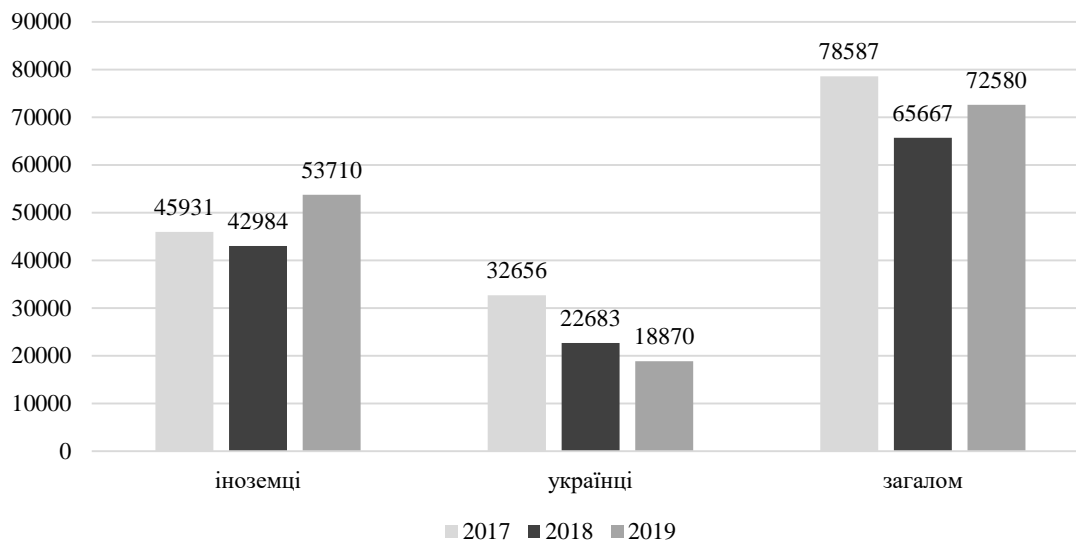

Рис. 1. Динаміка туристичних потоків у м. Львові за 2017–2019 роки, осіб

Джерело: побудовано за даними [8]

Відповідно до статистичної інформації, яка подана на рис. 1, можна зробити висновок, що за показником «українці» (осіб), які подорожували, у 2019 році за нашими підрахунками відбулося зниження на 16,81% у порівнянні до 2018 року; цей же показник у 2018 році знизився у порівнянні до 2017 року на 30,54%, що вказує на формування негативної тенденції до зменшення туристичних потоків саме наших громадян.

За показником «іноземці» (осіб), що подано на рис. 1, характерними є такі тенденції його зміни: у 2019 році цей показник збільшився на 21,95% у порівнянні до 2018 року, що підтверджує інтерес у громадян інших країн відвідувати м. Львів, як туристичну столицю Європи.

Виявлено, що узагальнюючий показник «загалом» (осіб) свідчить про неритмічність туристичних потоків за 2017–2019 роки, що дає підстави стверджувати про необхідність пошуку шляхів виходу із ситуації щодо причин зменшення кількості туристичних потоків. Відповідно до даних рис. 2, відображено кількість осіб, які за 2017–2019 роки користувалися послугами транспорту, відвідували музеї, купували екскурсійні послуги та сувеніри.

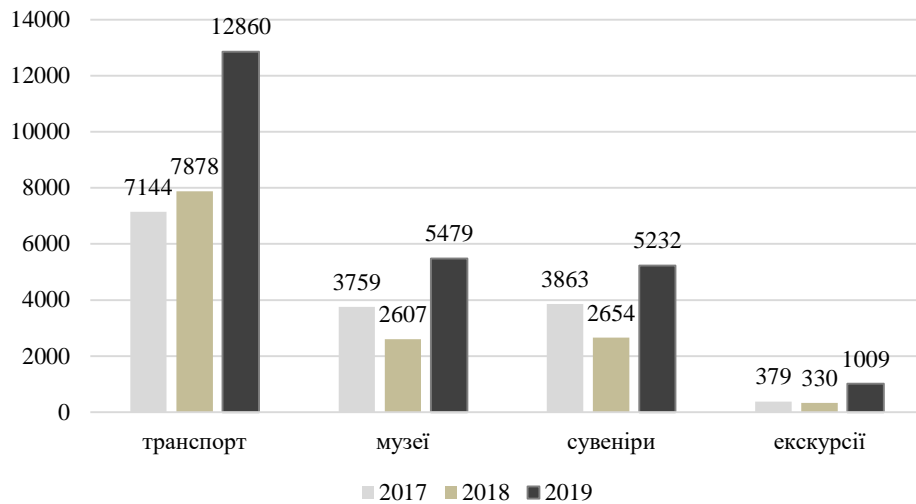

Рис. 2. Кількість осіб, які купували туристичні послуги у м. Львові

Джерело: побудовано за даними [8]

З'ясовано, що місія Львова щодо розвитку туризму полягає у наступному: «Львів – місто, що приваблює, надихає та викликає бажання повертатися». Відповідно до неї, основна ціль туризму – збільшення надходження в бюджет на 20% щороку зі збільшення частки іноземних туристів на 10% [9]. Як показали дослідження, протягом 2019 року м. Львів відвідало приблизно 2,5 млн туристів. Середній час їхнього перебування у місті – 3–4 дні. Дуже важливо, що після відвідування Львова близько 95,5% туристів рекомендують це місто своїм друзям. Індекс туристичної привабливості міста становить 4,8 з 5, а індекс задоволеності туристичними послугами – 4,4 з 5 [8].

Порівнюючи витрати туристів у Львові протягом 2014–2019 років, констатуємо, що у 2019 році вони дещо зросли. Якщо у 2018 році один турист, в середньому за день, у м. Львові витрачав 74 євро, то у 2019 році – 94 євро [9]. Очевидно, що іноземні туристи витрачають у Львові більше коштів, ніж українські туристи.

Потрібно зауважити, що у 2019 році бюджет м. Львова отримав завдяки розвитку туризму 196 млн грн (рис. 3).

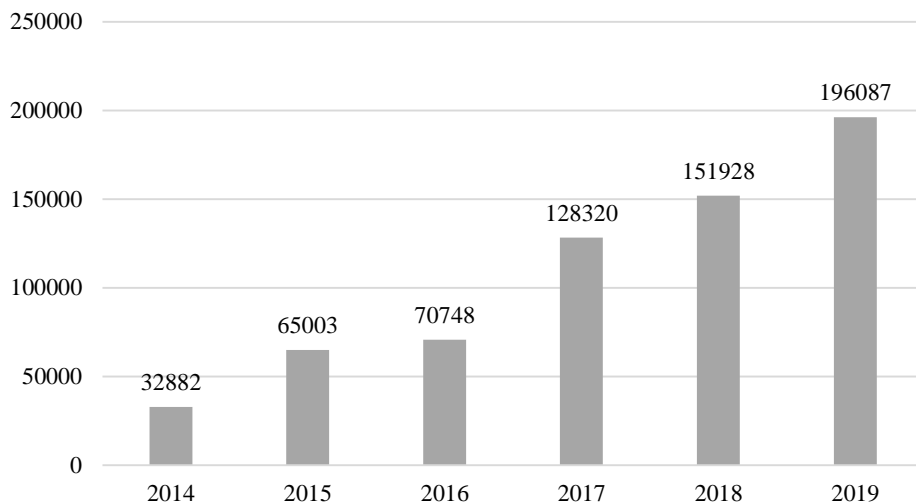

Рис. 3. Надходження в місцевий бюджет від галузі туризму у м. Львові за 2014–2019 роки, тис. грн

Джерело: за даними [8]

Важливе значення у розвитку етнографічного туризму у м. Львові відіграє велика кількість музеїв, у т. ч. Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАНУ та Музей народної архітектури та побуту імені Климентія Шептицького.

Експозиції першого з них представлені у двох відділах: етнографічний (понад 44 000 експонатів) і мистецького промислу (понад 28 000 експонатів). Цей музей є багатою скарбницею пам'яток традиційно-побутової культури та народного мистецтва українців, а також зразків декоративно-ужиткового мистецтва багатьох народів світу.

Музей народної архітектури та побуту у Львові імені Климента Шептицького, відомого як Шевченківський гай, був створений за етнографічним принципом у 1971 році з метою збереження пам'яток дерев'яної архітектури, предметів побуту і зразків народного мистецтва усіх історико-етнографічних груп Західної України: Бойківщина, Лемківщина, Гуцульщина, Волинь, Поділля, Полісся, Буковина, Покуття, Закарпаття і Львівщина. Кожній з цих історико-етнографічних груп Західної України присвячений окремий сектор – мікросело, де поряд з житловими будівлями розташовані господарські, виробничі, сакральні. Об'єкти обладнані відповідними інтер'єрами, які демонструють умови життя, праці і відпочинку мешканців західноукраїнського села кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Сьогодні Музей народної архітектури та побуту у Львові імені Климента Шептицького є одним з найбільших музеїв просто неба в Європі. На території, що становить 36,5 га, відтворено 110 пам'яток народної дерев'яної архітектури. Серед них – хати, найдавніша з яких побудована у 1749 році, господарсько-виробничі споруди (водяний млин, вітряки, сукновальня, тартак, кузня, олійня). Особливою окрасою та гордістю музею є його храми, добірка яких (сім об'єктів) є найбільшою із усіх відомих збірок сакральної архітектури світових скансенів.

Безперечно, музей був і залишається одним із найулюбленіших місць відпочинку львів'ян та гостей міста. Тут систематично проводилися майстер-класи (народна іграшка, соломоплетіння, ткацтво, писанкарство, розпис кахлів, тощо). Доброю традицією стало проведення таких фестивалів, як «Великдень у гаю», «Свято хліба», фестиваль автентичного мистецтва «Веретено», Всеукраїнський театральний фестиваль дитячих та юнацьких колективів «Казка у гаю». Серед атракцій можна відзначити випікання бойківської випічки, катання на конях, вибілка тощо. Станом на 2019 рік він входив до Топ 5 атракцій Львова. Щороку його відвідувало близько 150 тис. гостей.

З початком пандемії і особливо із запровадженням карантинних заходів та обмежень постала нагальна потреба створення інноваційної моделі розвитку цих установ. Адже інноваційність є не стільки умовою, скільки вимогою часу. Звертаємо увагу, вище проаналізовані нами музеї з цим завданням практично впоралися і розпочали нову сторінку своєї історії в дистанційному режимі.

Відповідно до теми наукового дослідження, у даній статті варто звернути увагу на те, що музеї Львова серед усіх наявних історико-культурних об'єктів етнографічного туризму займають особливе місце і виконують важливу функцію не лише для збереження музейних експонатів, а й їх популяризації на ринку туристичних послуг. Традиція відзначати Міжнародний день музеїв (12 травня) у останні роки у Львові набула великих масштабів: музеї є цікавими для відвідування вітчизняними та зарубіжними туристами, науковцями, студентами та іншими категоріями споживачів туристичних послуг (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість відвідувачів музеїв у Міжнародний день музеїв у м. Львові

Показники	Роки				Темпи зростання, %		
	2005	2010	2017	2020	2010/2005	2017/2010	2020/2017
Кількість відвідувань музеїв, тис.	1045	1568	1928	1500	150,05	122,96	77,80

Джерело: побудовано за даними [8; 9]

Як бачимо з даних табл. 1, починаючи з 2005 р. простежувалася стійка зростаюча тенденція за показником кількості відвідувань музеїв. Різне скорочення кількості осіб у 2020 р. до рівня 2010 р. спричинене карантинними обмеженнями та проведенням більшості запланованих заходів до Міжнародного дня музею в онлайн-режимі. До речі, серед 78 запланованих туристичних подій у м. Львові на 2020 р. через поширення пандемії 41 було скасовано.

Цікавим фактом є також те, що туристи, обираючи серед театрів, концертів та музеїв, надають перевагу останнім, що знову ж таки підтверджує високий статус львівських музеїв, що дозволяє туристам поглиблювати свій рівень знань та розширювати кругозір.

Висновки з проведеного дослідження. Під дією негативних впливів коронавірусної хвороби в Україні та у всьому світі варто не лише реєструвати і зберігати минуле, а широко використовувати його для залучення туристів в онлайн-режимі. В існуючих умовах дії низки обмежувальних заходів, учасникам туристичного ринку складно забезпечити економічні вигоди для підприємств. А тому, є необхідним пошук шляхів вирішення цього завдання.

До низки рекомендацій щодо розвитку етнографічного туризму, як одного з чинників, що забезпечить вищі економічні показники учасникам туристичного ринку м. Львова, варто віднести наступні:

- побудова оновленої стратегії комунікацій учасників ринку туристичних послуг із медіа-засобами;
- оновлення маркетингових програм учасниками туристичного ринку, які свідчили б про оновлений туристичний бренд м. Львова, розробка спеціальних етнографічних турів для іноземних туристів, враховуючи країну їхнього прибуття;

– розробка та друк рекламних буклетів «Географічна карта етнографічних маршрутів м. Львова та Львівської області» тощо.

У підсумку слід зазначити, що запропоновані вище рекомендації, а також туристичні подорожі у онлайн-форматі, у форматі 3-D – турів, у тому числі з використанням етнографічних музеїв та музеїв під відкритим небом, є одним з інноваційних підходів, які дозволять частково вирішити економічні проблеми туристичних підприємств та забезпечити вищий рівень економічного розвитку м. Львова.

Література

1. Савіцька О. П., Федорович О. І. Культурний туризм: реалії та перспективи розвитку у Львівській області. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.1. С. 376-383.
2. Павліш Л. В. Львівщина як перспективний регіон України для розвитку туризму та рекреації. *Торієвля, комерція, підприємство*. 2013. Вип. 15. С. 124-128.
3. Янишин Я. Аналіз ринку туристичних послуг у місті Львові та основні шляхи його розвитку. *Аграрна економіка*. 2016. Т. 9. № 1-2. С. 63-67.
4. Тимошенко О. В., Мельник А. О. Сучасний рівень розвитку туризму у Львівській області. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Сер.: Економіка і управління*. 2019. Т. 30(69). № 6. С. 82-85.
5. Гаврилова О. В. Етнографічний туризм як інноваційна форма дослідження історико-культурної спадщини Миколаївщини. *Стан та перспективи розвитку культурологічної думки в Україні* : збірник тез доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Миколаїв : ВП «Львівська філія КНУКіМ», 2018. Ч. 1. С. 39-43.
6. Устименко Л. М. Культурно-освітній потенціал етнографічного туризму. *Вісник Маріупольського державного університету*. Сер.: філософія, культурологія, соціологія. 2012. Вип. 4. С. 90-96.
7. Рожнова В., Терес Н. Проблеми та перспективи розвитку етнотуризму: зарубіжний та український досвід. *Етнічна історія народів Європи*. 2013. Вип. 39. С. 35-44.
8. Публічний звіт Управління туризму та ЛКП «Центр розвитку туризму м. Львова», 2019 : веб-сайт. URL: <https://city-adm.lviv.ua/lmrdownloads/zvitturyzm2019.pdf> (дата звернення: 09.02.2021).
9. Головне управління статистики у Львівській області : веб-сайт. URL: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/press/2017/r10_51.pdf (дата звернення: 09.02.2021).
10. Смолій В. А., Федорченко В. К., Цибух В. І. Енциклопедичний словник – довідник з туризму. Київ : Видавничий дім «Слово», 2006. 372 с.

References

1. Savitska, O.P. and Fedorovych, O.I. (2014), "Cultural tourism: realities and prospects for its development in Lviv Region", *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, Iss. 24.1, pp. 376-383.
2. Pavlish, L.V. (2013), "Lviv Region as a promising Ukrainian region for the tourism and recreation spheres' development", *Torhivlia, komertsia, pidpriemstvo*, Iss. 15, pp. 124-128.
3. Yanyshyn, Ya. (2016), "Analysis of the tourist services market in Lviv and the main ways of its development", *Ahrarna ekonomika*, Vol. 9, no. 1-2, pp. 63-67.
4. Tymoshenko, O.V. and Melnyk, A.O. (2019), "The current level of tourism development in Lviv Region", *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Ser.: Ekonomika i upravlinnia*, Vol. 30(69), no. 6, pp. 82-85.
5. Havrylova, O.V. (2018), "Ethnographic tourism as an innovative form to research historical and cultural heritage of Mykolaiv Region", *Stan ta perspektyvy rozvytku kulturolohichnoi dumky v Ukraini : zbirnyk tez dopovidei IV Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [State and prospects of development of cultural and historical thought in Ukraine : collection of abstracts of the IV All-Ukrainian scientific and practical conference], VP "Lvivska filia KNUKIM", Mykolaiv, Ukraine, Part 1, pp. 39-43.
6. Ustymenko, L.M. (2012), "Cultural and educational potential of ethnographic tourism", *Visnyk Mariupolskoho derzhavnogo universytetu. Ser.: filosofii, kulturolohiia, sotsiolohiia*, Iss. 4, pp. 90-96.
7. Rozhnova, V. and Teres, N. (2013), "Problems and prospects of the ethno-tourism development: foreign and Ukrainian experience", *Etnichna istoriia narodiv Yevropy*, Iss. 39, pp. 35-44.
8. "Public Report of the Lviv Council Tourism Department and the "State Department of Tourism in Lviv", 2019", available at: <https://city-adm.lviv.ua/lmrdownloads/zvitturyzm2019.pdf> (access date February 09, 2021).
9. "Main Department of Statistics in Lviv Region", available at: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/press/2017/r10_51.pdf (access date February 09, 2021).
10. Smolii, V.A., Fedorchenko, V.K. and Tsybukh, V.I. (2006), *Entsyklopedychnyi slovnyk – dovidnyk z turyzmu* [Encyclopedic dictionary – a guide to tourism], Vydavnychiy dim "Slovo", Kyiv, Ukraine, 372 p.